

УДК 94(477)“19”

УСДРП У ПРАЦЯХ ДОРЕВОЛЮЦІЙНИХ ДОСЛІДНИКІВ

Проаналізовано стан дослідження історії становлення та діяльності Української соціал-демократичної робітничої партії в Російській імперії на початку ХХ ст. у дореволюційній літературі. Окреслено процеси, що впливали на стан наукової розробки теми.

Ключові слова: Українська соціал-демократична робітничка партія, дореволюційна історіографія, національне питання, український рух

В умовах державної незалежності України та переходу історичної науки з ідеологічного обслуговування політики до суто наукового пізнання, перед дослідниками існує потреба в переосмисленні історичного минулого і створенні нових праць, в яких на основі глибокого неупередженого аналізу з використанням нових документальних матеріалів, обґрунтовувалися б виважені оцінки подій та явищ партійно-політичної історії України. Виникнення українських політичних партій у Російській імперії на початку ХХ ст. було історично зумовлене і підготовлене всім попереднім розвитком українського “національного відродження”. Першими сформувалися українські політичні партії соціал-демократичного та національно-демократичного спрямування.

Однією з найвпливовіших партій в українському національному русі початку ХХ ст. була Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП). Після усіх розколів, виходів із РУП різних політичних груп, вона в грудні 1905 р. провела II з’їзд партії, на якому “рештки” РУП було перейменовано в УСДРП. Засновником і провідником УСДРП став М. Порш, а її активістами – С. Петлюра, В. Винниченко, Д. Антонович, М. Ткаченко. Змінивши назву РУП на УСДРП прихильники партії показували, що вони остаточно стали на соціал-демократичні позиції та виступають єдиними представниками українського пролетаріату. Соціальну базу УСДРП становили студентська молодь, службовці, промислові та сільськогосподарські робітники, селяни. У національному питанні УСДРП виступала за рівні права всіх націй і висловлювалася за збереження в партійній програмі вимоги національно-територіальної автономії України. У цілому програмні вимоги не виходили за межі загальнодемократичних засад. Вони зводилися до ліквідації самодержавства та встановлення республіканського ладу в Росії, скасування решток феодалізму в соціально-економічній сфері, забезпечення права націй на самовизначення, запровадження громадянських свобод. Під час революції 1905–1907 рр. українські соціал-демократи визнавали страйк головним засобом боротьби, проводили значну агітаційно-пропагандистську діяльність. Після бойкоту I Державної думи українські соціал-демократи взяли участь у виборах до II та III Думи, блокуючись у виборчій компанії з революційними та демократичними партіями і пропагуючи свої програмні вимоги. З наступом реакції діяльність УСДРП занепадає, а більшість її активних членів опинилася за кордоном.

Історія становлення та діяльності УСДРП викликала великий інтерес у дослідників. Значний масив літератури, зокрема, дореволюційного періоду, про діяльність українських політичних партій в Наддніпрянській Україні на початку ХХ ст., потребує комплексного й ґрунтовного історіографічного аналізу. Наукове відтворення історичного досвіду партійно-політичних процесів у підросійській Україні на початку ХХ ст. може стати методологічним ключем для розуміння політичних проблем сучасності, корисним надбанням новітніх українських партій і організацій.

Метою пропонованої статті є комплексний аналіз праць дореволюційних фахівців, котрі розглядали історію та діяльність УСДРП на початку ХХ ст. Це зумовлює наступні дослідницькі завдання: здійснити історіографічний огляд праць дореволюційних дослідників і розкрити їхнє значення для переосмислення й доповнення проблеми; визначити особливості стану дослідження проблеми в дореволюційній історіографії.

Історіографія українських політичних партій у Російській імперії на межі ХІХ–ХХ ст. залишається актуальною і маловивченою темою. У контексті проблеми особливого значення набувають дореволюційні публіцистичні праці. Серед сучасних праць істориків, в яких фрагментарно висвітлювалися окремі аспекти історії УСДРП, варто відзначити роботи

історіографічного характеру [2; 10; 25–26]. Спеціальні огляди історіографії УСДРП здебільшого є публікацією дисертаційних досліджень чи їхніх фрагментів. Особливу увагу заслуговує доробок Ю. Висоцького [3; 4], В. Головченка [6], В. Колесника [21], А. Голуба [7], в яких розкрито окремі аспекти проблеми, що досліджується. Головно більшість студій мають уточнюючий чи фрагментарний характер стосовно обраного нами напрямку пізнавального пошуку. У цілому історіографічний дискурс проблеми знаходиться у площині відсутності спеціального дослідження.

Одними з перших дослідників, котрі висвітлити історію та діяльність УСДРП, були безпосередньо активні учасники національного руху, члени українських політичних партій. В основному це були узагальнюючі публіцистичні статті, в яких історія та діяльність УСДРП розглядалася в контексті розвитку українського національного руху чи суспільно-політичних подій у Наддніпрянській Україні. До таких у першу чергу відносимо розвідки В. Дорошенка [44], С. Єфремова [17], Ф. Матушевського [24], І. Стешенка [40], П. Тучапського [23] та ін. Дослідники торкалися окремих питань історії зародження та організаційного становлення УСДРП, програмних засад, стосунків із іншими партіями. Авторами зроблено перші спроби оцінки діяльності партії в національному русі. Нерідко висновки не позбавлені від певного суб'єктивізму, що пояснюється ідейно-політичними поглядами авторів та їх прихильністю до тієї чи іншої партії. В основному це були статті, що носили інформативно-описовий, фрагментарний, мемуарно-публіцистичний характер.

До перших спеціальних праць з історії та діяльності УСДРП, слід віднести статті соціал-демократів Д. Дорошенка [15; 16], А. Жука [1; 22], О. Лоли [39], М. Порша [32], В. Садовського [38], Л. Юркевича [37]. Вони викликають особливу зацікавленість, оскільки належать самим партійним діячам, які намагалися популяризувати позиції власних партій, залучати нових членів, ознайомлювати населення з партійними програмами. Ці дослідники, незважаючи на певну ідеалізацію участі РУП-УСДРП у національному русі, подали значну кількість фактичного матеріалу з історії створення та становлення партії. Розвідки вирізняються первісним аналізом ідейної та організаційної еволюції української соціал-демократії. Спільним і загальним недоліком цих публікацій з історії та діяльності РУП-УСДРП, як зазначив сучасний історик В. Головченко, була їхня обмеженість цензурними та конспіративними вимогами, унаслідок цього – недостатнє використання джерел, насамперед преси, партійних документів, агітаційно-пропагандистського матеріалу УСДРП [6,5]. Саме тому праці здебільшого носять узагальнюючий й фрагментарний характер, у них відсутні конкретні імена, посилання тощо.

Серед небагатьох монографічних праць дореволюційного періоду, в яких висвітлювалися окремі аспекти становлення та діяльності перших українських політичних партій у Російській імперії на початку ХХ ст., варто виокремити роботи В. Дорошенка "Українство в Росії: новіші часи" [14] та С. Єфремова "З громадського життя на Україні" [18]. Незважаючи на дещо поверховий характер цих праць та декілька суб'єктивних і суперечливих тверджень, дослідження містять цікаву інформацію щодо зародження та діяльності УСДРП. За масштабом охоплення фактологічного матеріалу, достовірністю і систематичністю поданої інформації, залученням партійних документів ці праці є одними з перших історичних розвідок з історії українських політичних партій в Російській імперії на початку ХХ ст. Простежуються перші наукові спроби проаналізувати основні етапи розвитку та діяльності українських партійно-політичних організацій, а тому ці роботи є досить цінним здобутком дореволюційної історичної літератури.

Історію становлення та діяльність УСДРП розглядали не тільки українські дослідники. Доречно згадати праці американського історика О. Гетра [45] та німецького науковця П. Освальда [47]. Значну увагу в дореволюційній історіографії привернула серія видань російських соціал-демократів під назвою "Суспільний рух у Росії на початку ХХ століття". У одній із книг було опубліковано працю польського соціаліста К. Залевського, присвячену діяльності українських політичних партій у Російській імперії на початку ХХ ст. [20] Помітне місце у розвідці відведено історії та діяльності УСДРП. У цілому робота Залевського досить інформативна й написана з використанням широкого масиву партійних документів і матеріалів. Вона не позбавлена певного суб'єктивізму, що пояснюється ідейно-політичною

позицією автора. Для роботи характерним є великодержавницьке ставлення до українського питання, що було типовим для російської соціал-демократії. У цілому, як зазначав Д. Дорошенко, російські соціал-демократи довгий час ігнорували і в перших публікаціях “не зовсім дружелюбно ставилися” до українських соціал-демократів [15, 851].

Для об’єктивного висвітлення історії УСДРП важливе значення мало опублікування в дореволюційну добу її партійних документів [11; 12], резолюцій [24], повідомлень [27] та ін. Вони стали першими джерелами з історії українських політичних партій і організацій.

У дослідженні історії УСДРП дореволюційних дослідників найбільшу увагу привернули наступні питання: виникнення, становлення та еволюція УСДРП; ідеологія, програмні засади українських соціал-демократів; видання української партійної преси; відносини УСДРП з РСДРП; вплив і роль українських соціал-демократів у суспільно-політичному житті та національному відродженні в Наддніпрянській Україні на початку ХХ ст.

Перші спроби осмислення витоків і зародження української соціал-демократії були зроблені в дослідженні В. Дорошенка. Він один із перших розглянув становлення первинних українських соціал-демократичних організацій в Наддніпрянській Україні, коротко висвітлив основні аспекти діяльності “Групи українських соціал-демократів”, а також “Групи сільських робітників соціал-демократів Київської губернії”. На переконання В. Дорошенка, ці організації підготували ґрунт для успішної діяльності РУП–УСДРП [14, 33–35]. У цілому більшість дореволюційних дослідників про діяльність вищезгаданих соціал-демократичних організацій навіть не згадують.

Особлива увага приділена ідейному становленню українських соціал-демократів. Партійці аналізували програмні вимоги партії щодо надання національно-територіальної автономії України, ліквідації самодержавства, запровадження громадянських свобод, реформування в соціально-економічній сфері, забезпечення вільного розвитку національної культури й освіти та ін. Однією з центральних тем у статтях провідних діячів української соціал-демократії була проблема розв’язання національного питання. Обговорення окремих аспектів вирішення українського питання вилилося у дискусії та полемічні статті на сторінках як українських, так і російських періодичних видань. Зокрема, розгляд цієї проблеми ми знаходимо в статтях Д. Антоновича [5], Д. Донцов [9; 46], А. Жука [1], М. Порша [32–36], С. Петлюри [27–30], П. Тучапського [23], Л. Юркевича [37] та ін. Типовим прикладом у цьому відношенні була дискусія між Д. Антоновичем та М. Поршем. Так, Д. Антонович у статті “Неіснуюче питання” стверджував, що національне питання не є суттєвим для робітників [5, 2–5]. Проти таких тверджень з низкою статей виступив М. Порш. На його думку, демократичні процеси в підросійській Україні неможливі без вирішення національного питання [35; 43]. У цілому М. Порш, як один із провідних ідеологів українських соціал-демократів, у цей період видав низку праць, в яких аргументовано доводив економічну та соціально-культурну доцільність впровадження національно-територіальної автономії в Україні [32–34].

На думку К. Залевського (на відміну від інших дослідників) характерною рисою програми УСДРП було зосередження основної уваги на розв’язанні національного питання, а не на вирішенні соціальних чи політичних проблем. Він приходять до висновку, що постійна практична діяльність партії серед міського пролетаріату сприяла подальшому відходу від ідей “націоналізму” та зближенню з РСДРП, хоча нижче зазначив, що у 1908–1909 рр. УСДРП продовжила розвивати “програму в області національного питання” [20, 296–298]. Як слушно пояснює сучасний історик В. Верстюк, це зближення відбувалося за рахунок ослаблення контактів з українськими партіями, яких УСДРП вважала або ідейно, або класово ворожими до себе. Логіку цих поглядів/рішень варто шукати в контексті політичних цінностей українських соціал-демократів. Для них класова солідарність здавалася незмірно вищою за національну [41, 391].

У розробці питання також неабияке значення мали праці теоретика українських соціал-демократів Л. Юркевича [37]. Він обґрунтовував тезу щодо класової місії українського робітництва та його провідної ролі в національному відродженні. Прийшов до висновку щодо потреби ліквідувати монополію української інтелігенції на національно-культурну діяльність. Українські соціал-демократи при цьому мають зайняти їхнє місце, сприяти

формуванню національної свідомості серед українського пролетаріату. Його погляди не вповні поділяли представники інших українських політичних партій, що призводило до певного протистояння. Такий підхід сприяв концептуалізації національного питання в соціал-демократичних колах.

Неабияке зацікавлення викликало питання про "самостійність" чи "автономність" УСДРП і РСДРП, яке знайшло своє відображення в дореволюційній історичній літературі. Домагаючись автономії України, УСДРП вела свою діяльність незалежно від РСДРП. Відмова УСДРП від повного злиття з РСДРП засвідчила, що українські соціал-демократи займали чіткі позиції в соціальному і національних питаннях. Так, у соціал-демократичній пресі вказувалося, що "... хоч як це не сумно, але нам здається, що поки що російські соціал-демократи розв'язати національне питання не зможуть" [19]. Більшість дослідників звернули увагу на ці національні особливості в політичній діяльності УСДРП. С. Єфремов, простеживши ідейну еволюцію РУП–УСДРП, зазначив, що із прийняттям ідей соціал-демократії партія нарешті "прийняла виразну ідеологію", однак від російських соціал-демократів нова партія відрізнялася лише вимогою автономії України. Тому основну небезпеку для діяльності новоствореної УСДРП дослідник вбачав у перспективі "єднання всіх національних пролетарських армій під прапором єдиної державної (!) соціал-демократичної партії Росії з спільною програмою і спільною тактикою" [18, 52,53]. Як яскравий прецедент С. Єфремов наводить у приклад діяльність соціал-демократичної "Спілки", що "втратила український характер і ставиться вороже до українства" [18, 53]. На відміну від інших дослідників, Д. Дорошенко не вбачав у діяльності українських соціал-демократів яскраво виражених самостійницьких тенденцій. Не заперечуючи національних особливостей українських соціал-демократів, дослідник наголошував на їхній схожості з РСДРП у тактичних та стратегічних намірах під час революційних подій 1905–1907 рр. Тому вважав, що УСДРП у цілому прагне до об'єднання з російською соціал-демократією, хоча остання не вирізнялася "дружелюбним" ставленням і звинувачувала українських соціал-демократів у "націоналізмі" [15, 843–850].

Публіцистичні статті українських партійних діячів в основному відстоювали позицію, згідно з якою УСДРП вважалася єдиним представником українського пролетаріату і самостійною в своїй діяльності. Водночас відомості про внутрішньопартійну кризу, суперечності, дискусії майже відсутні. У контексті сказаного особливо цінними видаються маловідомі факти з історії та діяльності української соціал-демократії, які ми знаходимо у статті О. Лоли "З історії українського марксизму" [39,27]. Зокрема, автор висвітлив внутрішньопартійну кризу УСДРП після революційних подій 1905–1907 рр.

Варто відзначити, що вже на початкових етапах дослідження історії УСДРП у дореволюційних дослідників значну увагу привернула видавнича діяльність партії. Зокрема, окремим аспектам історії становлення української соціал-демократичної преси були присвячені статті Б. Грінченка [8], В. Доманицького [13], В. Дорошенка [14], Д. Дорошенка [15], А. Жука [1], С. Петлюри [27], В. Садовського [38], І. Стешенка [40] та ін. Активні учасники видавничого процесу ділилися своїми враженнями, аналізували свої помилки та здобутки. Так, Д. Дорошенко у статті "Украинская социаль-демократия" подав короткі відомості про соціал-демократичні партійні друковані органи і намагався з'ясувати причини невдалої легалізації видавництва партійної преси в Наддніпрянщині наприкінці 1905 р. Поряд із тим вийшло кілька праць, в яких автори намагалися дати характеристику суто партійним періодичним виданням. Так, у ювілейному номері соціал-демократичного друкованого органу "Наш голос" вийшло декілька статей, присвячених виникненню перших видань РУП–УСДРП [22; 31]. Як відзначав В. Доманицький, україномовна соціал-демократична преса мала чималий успіх і користувалася особливою популярністю серед українського населення [13, 58]. У цілому дореволюційні дослідники вказували на об'єктивні передумови виникнення української преси та готовність українського суспільства щодо її сприйняття. Автори висвітлювали нелегке становлення українських періодичних видань, вказували на причини слабкості та перешкоди, які стояли на шляху становлення української преси. Цікаво, що дослідники звернули увагу на діяльність як легальних, так і нелегальних партійних друкованих органів, а також на видання, які так і не побачили світ.

Дослідники намагались неупереджено оцінити значення та вплив УСДРП на розвиток українського відродження. Деякі з них слушно зазначали, що для об'єктивної оцінки діяльності українських партій вони не мають достатньої кількості достовірних матеріалів і документів [24, 355]. В. Дорошенко вважав РУП-УСДРП разом із УДРП найвпливовішими партіями в національному відродженні та єдиними виразниками інтересів українства в Росії [14, 43–47]. Подібні висновки про вагомую роль УСДРП в історії розвитку українського національного руху робили Д. Дорошенко, С. Єфремов, А. Жук, Л. Юркевич. У цілому їхні роботи відносяться до жанру партійної публіцистики і характеризуються, в першу чергу, суб'єктивізмом, ідеалізацією УСДРП.

Отже, праці дореволюційних дослідників з історії УСДРП у Російській імперії на початку ХХ ст. в основному носять інформативно-описовий, фрагментарний, мемуарно-публіцистичний характер. Недоліками цих робіт залишаються суб'єктивізм, категоричність, полемічна заостреність оцінок політичних подій, явищ, процесів тогочасної дійсності. Крім того, характерною рисою дореволюційної публіцистичної літератури є те, що авторами статей здебільшого були не професійні історики, а політичні діячі, члени тієї чи іншої партії. Незважаючи на вищезгадані недоліки, у працях дореволюційних дослідників міститься важливий фактичний матеріал про зародження, організаційне становлення, ідеологію, практичну діяльність українських соціал-демократів на початку ХХ ст. Певною мірою дореволюційна публіцистична література створила підґрунтя для досліджень із історії УСДРП на наступних етапах розвитку історіографії. Предметом подальших розвідок із порушеного питання, можуть стати дослідження з історії становлення та діяльності УСДРП у працях радянських, зарубіжних, українських дослідників.

Література

1. А-ко А. Соціалістичні організації на Україні. Українська соціал-демократична робітничка партія // Праця. – 1909. – Ч. 1. – С. 23–34.
2. Березовський О. Революційна українська партія в працях дореволюційних дослідників // Гілея (науковий вісник). – 2010. – Вип. 30. – С. 163–170.
3. Висоцький О.Ю. Українські національні партії початку ХХ століття: соціалістичний сегмент (УСДРП та УПСР у компаративістському вивченні). – Донецьк, 2001. – 160 с.
4. Висоцький О.Ю. Українські соціал-демократи та есери: досвід перемог і поразок. – К.: Основні цінності, 2004. – 272 с.
5. Войнович С. Неіснуюче питання // Праця. – 1905. – № 11. – С. 2–5.
6. Головченко В. Від “Самостійної України” до Союзу визволення України: Нариси з історії української соціал-демократії початку ХХ ст. – Харків: Майдан, 1996. – 190 с.
7. Голуб А.І. Європейські обрії української соціал-демократії (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.). – Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. – 155 с.
8. Грінченко Б. Тяжким шляхом: Про українську пресу. – К., 1906. – 96 с.
9. Д. Д-ов. Під важкою рукою // Слово. – 1907. – 2 іюня.
10. Демуз І.О. Українське питання в Російській імперії на початку ХХ ст. Історіографія : дис... канд. іст. наук: 07.00.06. – Черкаси, 2008. – 235 с.
11. Доклад Українсько Соціалдемократичної Робітничої Партії Росії Міжнародному Соціалістичному Конгресови в Штутгарті. – Львів: [Б.в.], 1907. – 16 с.
12. Доклад Української соціал-демократичної Робітничої Партії Росії Міжнародному Соціалістичному Конгресови в Копенгазі. – Львів: [Б.в.], 1910. – 16 с.
13. Доманицький В. Українська преса в 1906 році // Україна. – 1907. – Т. 1. – Ч. 2. – С. 48–65.
14. Дорошенко В. Українство в Росії: новіші часи. – Відень: Накладом СВУ, 1916. – 116 с.
15. Дорошенко Д. Украинская социал-демократия // Украинский вестник. – 1906. – №12. – С. 843–851.
16. Дорошенко Д. Україна в 1906 р. // Україна. – 1907. – Т. 1. – Кн. 1. – Ч. 2. – С. 1–29.
17. Єфремов С. Из общественной жизни на Украине // Русское богатство (Санкт-Петербург). – 1908. – № 7. – С. 17–57.
18. Єфремов С. З громадського життя на Україні. – К.: Вік, 1909. – 77 с.
19. З життя партій // Слово. – 1907. – 11 мая.
20. Залевский К. Национальные партии в России. Украинские партии // Общественное движение в России в начале XX века / Под ред. Л.Мартова, П.Маслова и А.Потресова. – Санкт-Петербург, 1914. – Т. 3. – Кн. 5.
21. Колесник В., Рафальський О., Тимошенко О. Шляхом національного відродження: Національне питання в програмах та діяльності українських партій Наддніпрянщини 1900–1907. – К.: Стило, 1998. – 226 с.
22. Короткий нарис партійної історії // Наш голос. – 1911. – Ч. 6–8. – С. 277–294.

23. Лукашевич П. Украинские национальные партии // Вестник жизни. – 1906. – № 1–2. – С. 76–87.
24. Матушевський Ф. З українського життя // Літературно-науковий вістник. – 1907. – Т. 40. – Кн. 10–12.
25. Меша В.Г. Українське національне відродження 1905–1914 років: (історіографія проблеми). – К., 2004.
26. Павко А.І. Політичні партії та організації в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть: методологія, історіографія проблеми, перспективні напрямки наукових досліджень. – К.: Знання, 2001. – 112 с.
27. Петлюра С. З українського життя // Україна. – 1907. – Квітень. – Т. 2. – С. 20–36.
28. Петлюра С.М. П–ш. – Автономія України в світлі "соціал-демократичної критики" (рецензія) // Літературно-науковий вістник. – 1907. – Кн. 1. – С. 182.
29. Петлюра С. Нова Дума і національне питання // Слово. – 1907. – 27 жовтня.
30. Петлюра С. Отрицательные черты полемики по украинскому вопросу // Украинская жизнь. – 1914. – № 11–12. – С. 5–17.
31. Петро Д. Про Полтавський "Соціал-Демократ" // Наш голос. – 1911. – Квітень-червень. – № 6–8.
32. Порш М. Автономія України і її соціал-демократія. – 2-е вид. – К.: Знання – то сила, 1917. – 80 с.
33. Порш М. Про автономію України. – К., 1913. – 40 с.
34. Порш М. До питання про автономію // Літературно-науковий вістник. – 1907. – Т. XXXIX. – Кн. VIII–IX.
35. Порш М. Національне питання та виборча агітація на Україні // Літературно-науковий вістник. – 1907. – Т. XXXVII. – С. 135–139.
36. Порш М. Про національну неволю та про те, як з неї визволитися // Слово. – 1907. – 16 грудня.
37. Рибалка Л. Націоналізація життя і наша партія // На теми дня. Збірка статей. – Львів, 1910. – С. 41–63.
38. Садовський В. Автономія України в соціал-демократичній пресі // Україна. – 1907. – Т. 1. – Ч. 1.
39. Степанюк В. Из истории украинского марксизма // Просвещение. – 1914. – № 6. – С. 27.
40. Стешенко І. Український національно-громадський рух і 1905 рік // Вільна Україна. – 1906. – Ч. 1–2.
41. Україна і Росія в історичній ретроспективі: Нариси в 3-х томах / Відп. ред. В.А. Смолій: Т. 1. Верстюк В.Ф., Горобець В.М., Толочко О.П. Українські проекти в Російській імперії / Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2004. – 504 с.
42. Чацький М. Наші організаційні завдання // На теми дня. Зб. статей. – Львів, 1910. – С. 30–40.
43. Чацький М. Сучасний момент в життю української нації і завдання української соціалдемократії // На теми дня. Зб. статей. – Львів, 1910. – С. 1–17.
44. Doroshenko V. The political parties in Russian Ukraine // Ukraine's claim to Freedom. – New York, 1915.
45. Hoetzsch O. The Ukrainian movement in Russia // Ukraine's claim to Freedom. – New York, 1915. – P. 92–98.
46. N. Марксизм і націоналізм // Вісті. – 1906. – 5 лютого.
47. Ostwald P. Die Ukraine und ukrainische Bewegung. – Essen, 1916. – 40 s.

Аннотація. *Березовский О.Н. УСДРП в работах дореволюционных исследователей.* Проанализировано состояние изучения истории становления Украинской социал-демократической рабочей партии в Российской империи в начале XX века в дореволюционной литературе. Очерчены процессы, которые влияли на состояние научной разработки темы.

Ключевые слова: Украинская социал-демократическая рабочая партия, дореволюционная историография, национальный вопрос, украинское движение

Summary. *Berezovsky O.M. The Ukrainian Social Democratic working-class party in pre-revolution historiography.* The progress of researches of Ukrainian Social Democratic working-class party in the Russian empire of the early XX century in pre-revolution historiography was analysed. The processes are determined which had an influence on the scientific work condition of the theme.

Key words: Ukrainian Social Democratic working-class party, pre-revolution historiography, national question, Ukrainian movement

Надійшла до редколегії 20. 04. 2010 р.

Затверджена до друку 10.06. 2010 р.

В.М. Щербатюк

УДК 94(477)“1917/1918”

СТАНОВЛЕННЯ ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА В КОНТЕКСТІ ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СЕЛЯН (ЛІТО 1917 – ВЕСНА 1918 рр.): СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Показано висвітлення проблеми посилення організованості Вільного козацтва з літа 1917 р. по квітень 1918 р. та піднесення вільнокозачого руху як свідчення зростання національної свідомості і масового протесту українських селян у працях сучасних українських дослідників.